

TACK FÖR KAFFET

”Svartån ligger blank i kvällssolen. Som en jätteorm slingrar den mellan myrens snedvridna martallar. Kantad av dvärgbjörk och täta videsnår. Den är djup och svart och gåtfull – den gömmer på sånt som man endast kan gissa sig till...

En fisk bryter vattenspegeln... Vågorna breder ut sig som mjuka dyningar, vattnet dallrar och glittrar...

Då faller min fluga i vakringen, mjukt och lätt, likt en döende slända.

Fisken vakar igen. Den suger i sig flugan med ett stillsamt, snyftande kluck. Linan stramar, spöspetsen bugar...

Solen har sjunkit bakom Svartbergets kupiga puckel. Likt en jätteaborres fenstrålar avtecknar sig de spretiga torrfurorna mot den röda flammade kvällshimlen...”

På bilderna finns nästan alltid något skyggt, reserverat i hans ansiktsuttryck. En distans till betraktaren. Samtidigt något rastlöst över hans gestalt. Han verkar bara ha stannat till för ett ögonblick, intill något vattendrag, sjunkit ner på huk i gräset för att hämta andan. Snart skall han vara på väg igen.

Hans Lidman, vår främste – och kanske ende verkliga – fiskeskildrare. Säkerligen den mest läste, än idag, tjugo år efter sin död. Ändå aldrig riktigt erkänd.

I litteraturhistorien skymtar han oftast bara förbi som en notis, om ens det. Och egentligen är det kanske inget att förvånas över. Han valde att skriva inom en begränsad, inte speciellt ansedd genre. Ofta är han inte heller en stilistiskt riktigt ”bra” författare.

Hans sätt att skriva kan kännas underligt klivet, stilen ett slags berg- och dalbana mellan högt och lågt. Mitt i partier med trögflytande, redogörande prosa slås man av det våldsamt känslolösa anslaget. Språket blir svulstigt, överlastat, stilen baktung av naturbeskrivande adjektiv.

Det rör sig alltså inte om någon traditionell realism, trots den realistiska inramningen, inte heller enbart naturskildring. Snarare ett slags barock, bondsk, både grovhuggen och sentimental, något som för tankarna till Voxnadalens väggmålningar, till allmogekonst. (Det är antagligen ingen slump att Hans Lidman blir den som gör en större publik uppmärksam på storheten hos Lim-Johan, byfånen och geniet från Voxna finnmark.)

Kanske är det just det ”orena”, stilbrytningarna, som gör att han fortfarande känns intressant, levande, som författare.

Med en nästan maniskt konsekvens kan han utnyttja sig av det svulstiga, sentimentala, schablonmässiga, balansera på gränsen till det patetiska. Han kastar sig på något sätt handlöst ut i berättelserna, utan skyddsnet.

När han är som bäst finns det något både utmanande och utlämnande i hans texter. Något hudlöst, barnsligt naket. Han skriver på riktigt, rakt genom den naturromantiska ornamentiken.

”...Forsen dånar, dovt och mörande, monotont, långt, långt borta. Stenar och vattenvirvlar flyttar sig, åker fram och åter. Vattnet stiger och faller.

Lapplandsnattens lätta skymning kommer. Vattnet svartnar, djupnar.

Jag byter ut Fittinghauken mot en vitvingad Coachman. Den syns bättre. Och kastar på nytt.

Kasten går ut solfjädersformigt. Linan blir till smala gula streck, som först rinner ut mot forsen, sen vänder den och strålar tillbaka in mot mig.

Då i den tunna blåningen, ser jag plötsligt hur ränderna efter linan blir kvar i det oroligt framrinnande vattnet, hur de får liv, hur de kryper in mot mig, sakta men ändå målmedvetet, kringgärdar mig, anfaller mig. De gula linjerna omvandlas, upplöses och blir till en rad egendomliga varelser, med långa spindelliknande ben.

De blir många, många. De kommer krypande från alla håll, sakta, sakta, med plågsamt långsamma rörelser...”

Och samtidigt löper ett mörkt stråk genom hans prosa. Det handlar inte enbart om den ekologiska pessimismen han tidigt ger uttryck för. Där finns något annat, bultande, ångestmättat. Ett dödsmedvetande, som växer sig allt starkare genom åren.

Under sextioalet får han ett genombrott som natur- och reseskildrare, också utanför Sverige. Hans böcker säljs i allt större upplagor, översätts, recenseras uppskattande utomlands, bl a i Times Literary Supplement.

Men de vattendrag han rör sig längs tycks få en allt mörkare färg. Ljudet från strömvattnet blir tyngre, strävare. Kallröken lägger sig allt tätare över vattenytorna.

På senvåren nittonhundrasjuttiosex kommer han att ta sitt liv i hemmet i Edsbyn.

Bäst verkar han ha trivts på Nordkalotten, strövande runt på Finnmarksvidda. Härifrån skriver han några av sina mest lästa böcker, reseskildringar som *Nordkalott* och *Kamrat i norr*, klassiker inom genren.

Men också här är han på något sätt alltid ensam, trots de människor han möter, skriver om. Han samtalar med dem, övernattar hos dem, återger deras berättelser, men stannar aldrig länge.

Egentligen är det kanske ensamheten han skriver om. Den finns som ett mörkt sug i texten, ständigt närvarande.

Han är på väg bort, som på bilderna. Bara en fläck nertrampat starrgräs, redan i färd att resa sig, markerar för en stund platsen där han stannat till.

”...Sen jag druckit min kopp, reser jag mig, tackar för kaffet och tar adjö. Ingen säger ett ord.

Framför mig glittrar Iesjauris stora silversmycke. Och framom och bakom runt om, ligger Finnmarksviddas sköna ödslighet.”